

תמצית מוסר

סיכום קצר וברור של דברי רבותינו בעלי המוסר

גליון 44 | ארחות צדיקים | שם עולם

ארחות צדיקים

שער לשון הרע

איסורי והלכות לשון הרע - המספר בגנותו של חברו אע"פ שהדבר אמת זהו לשון הרע, והמספר דבר שאינו אמת זהו מוציא שם רע, ועונשו חמור יותר, אך לפעמים עונש המספר אמת חמור יותר כיון שיותר מאמינים לו. והיושב ומדבר דברי גנאי - כך וכך עשה פלוני, כך וכך עשו אבותי וכו', זהו בעל לשון הרע. ולשון הרע היינו המספר דברים שגורמים נזק לחבירו בגופו או בממונו או שגורמים לו צער או פחד. והזהרנו מן התורה שלא לקבל לשון הרע, דכתיב "לא תשא שמע שוא", והמקבל עונשו חמור יותר מהמספר, והמודה ללשון הרע או שנראה שמאמין לדברים הרי הוא כמו מספר, כיון שע"ז יאמרו השומעים שהדבר אמת, והוא גורם לו לדבר יותר. והמזכיר לחבירו את מעשיו הרעים עובר על "לא תונו", ואם מזכיר לו עוונות שחזר מהם בתשובה יש לו עונש גדול, כי עוונותיו כבר נהפכו לזכויות, וגם גורם לו לחזור לסורו, וכן גורם לאחרים להמנע מלחזור בתשובה. והיודע בחבירו שעבר עבירה אסור לספר זאת אלא לחכם צנוע, ויתרחק מחברתו עד שידע שחזר בתשובה, והרואה ת"ח ירא שמים שחטא, ראוי לחשוב שודאי עשה תשובה. המגלה לחבירו דברים שדיברו עליו בסתר הרי זו רכילות. מי שחבירו גילה חטאתו אסור לו לגלות חטאי חברו משום לא תקום ולא תטור, ואסור להתפאר ולומר הוא גילה ואני לא מגלה משום שבזה מגלה חצאי. ההולך מאחד לשני ואומר לו כך וכך שמעתי על פלוני, אע"פ שהוא אמת, הרי הוא מחריב העולם, ועובר על "לא תלך רכיל בעמך". האומר דבר לחבירו אסור לגלותו בלי רשותו.

אבק לשון הרע - האומר לחבירו שבבית פלוני מצוי אש הרי זה לשון הרע. והאומר אל תדברו על פלוני כדי שלא אומר מה אני יודע עליו, וכדומה, הרי זה אבק לשון הרע. ואסור לספר אדם בשבחו של חבירו לפני שונאו, שמתוך כך בא לידי גנותו, אבל לפני אוהבו מותר. וכן המספר לשון הרע דרך שחוק וקלות ראש ולא מתוך שנאה, או שמספר בדרך רמז.

עונש המדבר לשון הרע - המספר לשון הרע נענש על הנזק שהזיק לחבירו, ועל ששמו בקלון חבירו במקום לשמוח בכבודו דכתיב "ואהבת לרעך כמוך", ועוד רעה יש בזה שהוא מתגאה, והמספר לשון הרע על היתומים והאלמנות עונשו גדול יותר. המדבר לשון הרע על גבאי צדקה כשרים אין ערך לעונשו, מכמה טעמים.

באיזה אופנים מותר לדבר לשון הרע - חוטא שאינו ירא שמים, כמו הפרוק עול מעליו ואינו נזהר מעבירה שאיסורה מפורסם, מצוה לפרסם חטאיו ולהבאיש ריחו לשם שמים כדי שיתרחקו ממנו, אבל אסור לגלות פשעו להנאתו, וכן מי שהוא חוטא בעצמו אסור לו לגלות פשעו של חוטא אחר, כי ודאי אין כוונתו לטובה. ובמקום שיתכן שאם יגנה את החוטא הוא יצא לתרבות רעה אין להכלימו ברבים. ומותר לדבר לשון הרע על בעלי המחלוקת. ומצוה לדבר לשון הרע כדי למנוע משניים לחטוא יחד. דבר שהתפרסם באפי תלתא אין בו משום לשון הרע, אא"כ הוא מתכוון לפרסמו יותר, או שהמספר הזהיר את השומעים שלא יספרו.

לדון לכף זכות - ירא אלוקים חובה לדונו לכף זכות אף כשהדבר נוטה יותר לחובה, ואדם בינוני יש לדונו לכף זכות בדבר מסופק, וזו מצוה עשה דכתיב "בצדק תשפוט עמיתך", והקב"ה ידון גם אותנו לכף זכות, ודבר הנוטה לחובה באיש שרוב מעשיו לרעה, יש להכריע מעשיו לכף חובה.

חומר וגנות חטא לשון הרע - אמרו חז"ל כל המספר לשון הרע כאילו כפר בעיקר, ושקול עוון זה כנגד עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, והמדבר בפגם משפחה אין לו מחילה עולמית, והרגיל בלשון הרע פעמים ידבר כלפי מעלה, ולא נחתם גזר דינם של אבותינו במדבר אלא בעוון לשון הרע, ואין התורה מגינה על בעלי לשון הרע (דלא אמרו עבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה אלא על העובר בדרך מקרה). וחטא זה אין בו רוח למספר, ולכן אין פריקת עול כמו לשון הרע. והמכלים חבירו בפני אחרים על מעשיו אבותיו אין לו חלק לעוה"ב. וכת מספרי לשון הרע אין מקבלים פני השכינה. ולשון הרע הורגת את המספר והמקבל ואת מי שסיפרו עליו. המספר לשון הרע הרי הוא מבייש את עצמו, כי דרך כל אדם לדבר במה שמונח בליבו, והפוסל אחרים זה מראה שהוא עצמו פסול, ובעל הלשון הוא דומה לזבוב שמחפש את הלכלוך.

הדרך להזהר מלשון הרע - אדם אוהב לדבר לא ידבר דברים בטלים אלא בדברי תורה והבאת שלום, וללמד לרבים לעשות טוב ולהתרחק מרעה. ומי שכבר הורגל לדבר דיבורים אסורים ורוצה להפסיק, יעשה גדר להתרחק מחביריו הראשונים שהיה מדבר עמהם, ויגיל עצמו בשתיקה, וירבה לשבת לבדו ולעסוק בתורה, ויתחבר עם החסידים, וכשתירגל בזה ימים רבים ימצא רפואה למכתו.

מות וחיים ביד הלשון - כיון שהרבה דברים תלויים בלשון יש לאדם לשמור לשונו מאד, וכתוב "מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב, נצור לשונך מרע". וכתוב "מות וחיים ביד הלשון" מעשה במלך פרס שחלה ואמרו שרפואתו היא להביא לו חלב לביאה וכו', וצריך האדם להתבונן שכל ענייניו לטובה ולרעה תלויים בלשון, ויכול לעשות עבירות גדולות ע"י הלשון, ומאידך יכול לקיים בה מצוות רבות לדבר דברי תורה ויראת שמים וכו', ואז יהיה אוהב למטה ונחמד למעלה, ויהיה שכרו ברב טוב הצפון לצדיקים.

שער התשובה

גודל מעלת התשובה - אמרו חז"ל גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד, ואמרו ז' דברים קדמו לעולם תורה ותשובה וכו' (כי עיקר הבריאה היא בשביל האדם, ולכן הקדים התורה שהיא קיום העולם, ואח"כ התשובה מפני שלולא התשובה לא היה העולם קיים דור אחד, ואח"כ הזכיר גן עדן וגינהו וכו' וכסא הכבוד שהם מקומות לשלם לאיש כמעשיו, ואח"כ הזכיר בית המקדש ומשיח מפני שאז תימלא הארץ דעה ולא יהיה יצר הרע, וידעו כולם שעיקר בריאת האדם היא לעבודת הבורא, ולכן הקדים אלו השבעה לעולם). והתשובה היא טובה גדולה, ואף מי שהרבה לחטוא יכול לשוב בתשובה, והקב"ה עוזר לשבים למעלה מכוּחם, ובעל תשובה אינו מרוחק מהקב"ה מפני החטאים, אלא לפני שעשה תשובה הוא רחוק מד' והוא שוא ומשוקץ ומתועב, ואין תפילתו מתקבלת, ועושה מצוות וטורפים אותם בפניו, וע"י התשובה הוא מודבק בשכינה, והוא אוהב ונחמד לפני הבורא כאילו לא חטא מעולם, ושכרו הרבה לפי שטעם טעם חטא ופרש ממנו, ומעלתו גדולה ממי שלא חטא מפני כבישת היצר, ומקבלים ממנו את המצוות בנחת ושמחה. והבטיחה תורה שבסוף הגלות יעשו ישראל תשובה ומיד הם נגאלים. והתשובה מקרבת את האדם לשכינה.

למה יקדים האדם לשוב בבחירתו - א' מפני שעבודת התורה והיראה וכל המעלות שהאדם חייב בהם המה רבים מאד מאד, ואילו ימי האדם עוברים מהר כצילו של עוף הפורח, ובאמת אף אם יעשה האדם ככל יכולתו ישיג רק מעט מן המעלות, ואם ימתין שיסורו ממנו הטרדות, הנה טרודת העולם אינו פוסקת. ב' מפני שככל שיעבור הזמן ירצה עוד עולם הזה. ג' הזמן מתמנעט ומלאכת התורה ותיקון הנפש והשגת המעלות מרובה. ד' היצר הולך ומתגבר וכבר לא יוכל לשוב בתשובה. ה' אולי ימות לפני שיחזור בתשובה. ו' בהמשך היו עוונותיו ישינים, ולא ידאג בכתחילה. ז' כשהאדם בא בימים נחלש כח היצר, והאדם לא מקבל שכר על התשובה בזמן זה כמו בימי בחירתו. ולכן יקדים האדם לתקן נפשו.

ז' דברים הנצרכים לתשובה - א' שידע כל המצוות והעבירות, וע"ז ידע איזה מצוה חיסר ועל איזה עבירה עבר, כי הרבה דברים אינם ידועים (כגון חומר איסור דרבנן, התרחקות מנשים, תפילה בכוונה, דיבור בבית הכנסת, שחוק וקלות ראש, צדקה, שבועה וקללה, הזכרת שם שמים, וביטול תלמוד תורה כנגד כולם, מיזות רעות, נטילת ידים, נזיקין בין אדם לחבירו, הלכות שבת), ומי שאינו בקי במצוות נכשל הרבה. ב' שידע את רעת העבירות שעבר, ולא יחשוב שזה לא כ"כ רע. ג' שידע ויאמין בגודל חומר העונשים. ד' שידע שכל העבירות הגדולות והקטנות, וכל ענייניו, הכל כתוב בספר ואין בהם שכחה. ה' שידע שהתשובה היא רפואה שלימה לעבירות. ו' שיכיר גודל טובות הבורא עליו, וכמה חייב בעבודתו, ויחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה. ז' יכין עצמו ברח גדול לפרוש מהעבירות אף שכבר הורגל בהם. והקובע בליבו אלו הז' עניינים, הרי הוא קרוב לדרך התשובה.

עשרים עיקרי תשובה - א' שיתחרט על מעשיו הרעים. ב' שיעזוב דרכיו הרעים ויגמור בליבו שלא לחזור עליהם. ג' יגון ואנחה בליבו על החטאים. ד' יגון וצער במעשים כמו צום ובכי ומספד ובמלבושים ובמיעוט תענוגים, והבכי מכפר על שחלק אחרי עינוי, ומיעוט התענוגים מכפר הקרבנות. ה' ידאג מעונש עוונותיו, כי יש עוונות שהתשובה תולה ויסורים ממרקים, וכן ידאג שלא לא יעשה תשובה כראוי, ושמוא יתגבר יצרו עליו. ו' יתבייש על עוונותיו מהש"ת. ז' ישפיל עצמו ויכנע בליבו ע"י הכרת הבורא, וע"י ההכנעה יתקרב אל ד', ולא יחזיק טובה לעצמו על כל המצוות שעשה, כי זה קצת לעומת מה שהוא חייב לעשות. ויעבוד את ד' בהצנע, ולא יחפש כבוד על מעשיו. ח' יעשה מעשים של הכנעה, וכמענה רך ומלבושים פשוטים ועינים שחות. ט' ישבור את התאוה, ויתרחק ממוותרות, כי התאוה גורמת לקלקול המעשים, והיא שורש כל הפעולות, וגם כי ע"י שהוא פורש מן המותר יפרוש ג"כ מן האסור. י' יתקן את מעשיו באותו האבר שחטא בו, (חטא בראיה אסורה, יתנהג בשחות עיניים, חטא בלשון הרע, יעסוק בתורה, וכדומה). י"א יחפש דרכיו לידע במה חטא, כדי להזהר מלשוב ולחטוא, ולידע כמה חטא ולהוסיף הכנעה, וכדי לעשות גדרים שלא יחטא עוד. י"ב ידע חומר כל חטא, וע"ז ימיר ליבו בויודו ויוסיף הכנעה. י"ג יהיו העבירות הקלות דומות בעיניו כחמורות, משום גדול המזהיר עליהם, ומשום שרבי הפעמים מחמיר את העבירה, ומשום שהמתרגל בעבירה הרי הוא כפורק עול וכמומר לדבר אחד, ומשום שכשחוטא דבר קל משיך לחטוא גם בדברים חמורים. י"ד הוידוי - יתוודה על חטאיו, ועל חטאי אבותיו שנענש עליהם אם ממשיך בהם, ובעת הוידוי יגמור בלבבו שלא לחזור עליהם, כדי שלא יהיה כטובל ושרץ בידו. (וענין גדול הוא הוידוי, שכל המתוודה יש לו חלק לעוה"ב, ועיקרו של וידוי הוא לומר "אנא ד', חטאתי עויתי פשעתי לפניך ועשיתני כך וכך, והרי ניחמתי ובושתתי במעשי, ולעולם איני חוזר לדבר זה", וכל המרבה להתוודות ומאריך בענין זה הרי זה משובח, וגם אמירת אבל אנחנו חטאנו היא עיקר הוידוי, וטוב לפרש החטא שלו בתוך הוידוי, כגון כשאומר אשמתי יאמר אכלתי דבר אסור, וכן לכל הא' ב', ובסוף הוידוי יאמר סרתי ממצוותיך וכו'). י"ט יתפלל לדי' שיעזור לו לשוב בתשובה. י"ז יתקן את מה שקלקל כהשבת הגזילה וכדומה. י"ח ירדוף חסד ואמת, וזה מועיל רק כשעב בתשובה, והמחזק ידי אנשי האמת ומקדש את ד' נמחל לו עוון חילול ד' עם התשובה. י"ח יזכור תמיד את חטאיו. י"ט יעזוב את החטא כשכא לידו והוא בתוקף תאוותו, ואם לא נזדמן לידו הנסיון, יוסיף יראה, וזה מדרגה עליונה מן התשובה. כ' ישיב רבים מעוון כפי יכולתו. והנה יש מדרגות רבות לתשובה, וכפי מדרגת התשובה יזכה האדם לקריבת ד', ואין הנשמה טהורה בשלימות אא"כ יטהר האדם את ליבו.

דברים מעכבים את התשובה - יש באדם משום חומר העונן והחטאי את הרבים או מנועים מעשות מצוה. המטה אחרים לדרך רעה. הרואה את בנו יוצא לתרבות רעה ואינו מוחה בו, וכן באחרים כשיכול למחות בהם. האומר אחטא ואשוב או אחטא ויהי"כ מכפר. והדברים דלהלן נועלים דרכי התשובה בפני עושיהם- הפורש מן הציבור כשעושים תשובה. החולק על דברי חכמים. המלעיג על המצוות. המבזה רבותיו. והשווא את התוכחות, (וצריכים הקהל להעמיד אדם שיוכיחם על חטאיהם). ויש דברים שא"א לחזור בתשובה שלימה כי אינו יכול לתקן כראוי- המקבל את הרבים. החולק עם הגנב. המוצא אבידה ואינו מקריז עליה. האוכל מאכל עניים וכדו העוברים מעיר לעיר. המבקל שוחד להטות דין. ויש דברים שהם קלים בעיני האדם ולכן אינו חוזר בתשובה מהם- האוכל מסעודה שאינו מספקת לבעליה. המשתמש בעבטו של עני. המסתכל בעריות. המתכבד בקלון חבירו. החושד בכשרים בליבו. ויש עוונות שקשה לפרוש מהם- רכילות, לשון הרע, בעל כעס, בעל מחשבה רעה, והמתחבר לרשע. אלו הכ"ד דברים אע"פ שמעכבים את התשובה אינם מונעים אותה, ואם שב מזה הרי הוא בעל תשובה ויש לו חלק לעוה"ב.

ידיעת החטאים - הנה יש הרבה עוונות שאין האדם יודע שעבר עליהם, כגון התובע אדם לדין כדי להקניטו ולהפסידו עבר על גזל, והמשיבי את חבירו שלא כדון יש לו עונש על זה, וכנהנה רבות, וכן חסרון ככוונה בתפילה ובברכות, וענייני המידות, ועל כן הרוצה לשוב בתשובה שלימה צריך ללמוד ספר מידות זה ויתבונן אם מקיימו כראוי, וכן ילמד בספר המצוות כל מצוה וענינה, וזה הדרך הגדול בדרכי התשובה.

דרך תיקון החטאים - עבירות שבין אדם למקום יעשה בהם תשובה באותו ענין שעבר, מצות עשה שלא קיים שיתדל לקיים, ואם עבר על לאו יתן אל ליבו שלא יעבור מעתה ואילך, אולם במצוות שבין אדם לחבירו לפעמים קשה מאד לעשות תשובה, כגון שאינו יודע ממי גזל, או שאין לו מה להחזיר, או שבא על הערה והוליד ממנה בן, או שהורגל בשקר לשון הרע, או שהדיח אנשים אחרים מדרך הישר, או שהיה יכול להוכיח ולא הוכיח, ואמנם אם האדם ילמד דרכי תשובה וימסור נפשו לקיימם, הקב"ה יסייע בידו לעשות תשובה גם באופנים אלו, ואם הוא זכור יודע ממי גזל יעשה בהם צרכי רבים, ואין התשובה נמנעת מן החוטא אלא מפני רוע ליבו.

ובעבירות שבין אדם לחבירו אין מתכפר לו אם לא ביקש מחילה, והמקניט את חבירו יביא ג' שורות של ג' בני אדם ויבקש מחילה, וא"צ לבקש יותר מג' פעמים, ואם מת וילך י' בני אדם על קברו.

ד' סוגי תשובה - א' השב מיראת ד' ואהבתו. ב' השב מחמת שמיעת תוכחה. ג' השב מחמת ראיית אחרים נענשים. ד' השב מחמת שהוא עצמו נענש, והתשובה מקובלת גם אם ישוב החוטא מחמת רוב צרותיו, אך המשכיל ישוב מחמת הכרת ד' ואהבתו.

שם עולם

שער החזקת התורה

ספר "שם עולם" נכתב, כפי שכותב הח"ח בהקדמה, כהמשך לספר "אהבת חסד", שכיון שמידת החסד כוללת כל דבר שהאדם יכול להטיב לזולתו, וזה כולל ליעץ לו עצה הנוגעת לו, לכן מייצג הח"ח לאלו שלא זכו לבנים, או אלו שבניהם לא הולכים בדרך התורה, מה יעשו כדי להשאיר להם זכר ושארית בעולם, ומכאן הח"ח שהדריך לזה היא ע"י חיזוק מיוחדת בשמירת השבת ובחסד ובתורה, כדכתיב "כי כה אמר ד' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי ויבחרו באשר חפצתי ומחוקקים בבריתי, ונתתי לכם בבריתי ובחמותי י' דשים טובים מנבים ומנוחתי", ואגב זה מאריך הח"ח לבאר גודל עניינים אלו, שזה שייך לכל אדם, ולעיל נתבאר ענין שמירת השבת והחסד, ולהלן יבוארו כמה עניינים בענין לימוד התורה, וגודל חיובו על האדם.

גודל חיוב ומעלת ושכר לימוד התורה - הנה לימוד התורה הוא מצות עשה דאורייתא, דכתיב "ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם", ועיקר בריאת האדם היא כדי שייגע עצמו בתורה, ולא במצוות או בשיחה של מצוה, (וממילא כיון שהאדם בעולם המעשה הוא מוכרח לקיים מה שלמד, וכן לדבר בענייני המצוות כדי לבוא לידי קיום), וכל תיבה שהאדם לומד הוא מקיים מצוה, ואמר הכתוב "להנחיל אוהבי יש" והיינו שע"י התורה האדם מגיע לידי אהבת ד', ואף שלומד בכל יום אלפי תיבות שהם מצוות ת"ת, מ"מ הקב"ה שהוא בלי גבול יש לו כדי לתת כ"כ הרבה שכר. והנה כל אדם משתוקק להבנה יותר ממה שהגיע, והקב"ה עצמו אף שהוא מקור החכמה לומד ג"כ את התורה בכל יום, ולומדה בפנימיותה, כי כל ענין בתורה מכוון כנגד עניינים עליונים, והאדם הלומד תורה הוא מעורר את שרשה העליון, וזו זכיה גדולה לאדם שבעת לימודו הקב"ה לומד איתו ג"כ. (פרק ט').

עמל התורה - כתיב "ישכר חמור גרם רובץ בין המשפתיים", והיינו שכמו שהחמור הולך יום ולילה, ואינו לן בבית אלא בין התחומין, כך תלמיד חכם מייגע עצמו בתורה יום ולילה, ואינו נח, אלא כשמסטיים מסכת עושה יומא טבא, וכיון שנפש קצת חוזר לעמול יום ולילה במסכת חדשה. ואיתא בתנא דבי אליהו "לעולם ישים אדם עצמו על דברי תורה כשור לעול וכחמור למשא", והיינו שכמו שהשור חורש כדי שהאדמה תוציא פריה, והחמור נושא את התבואה, כך האדם מתחילה צריך להתייעץ להבין, ואח"כ צריך לחזור כדי שלא יתשכח ממנו, ולא יחשוב שגדולים ממנו כבר ביררו את הסוגיא ומה יכול לחשב בה, כי **לכל אחד יש חלק מיוחד בתורה**, והפסוק ממשיך "ויש שכמו לסבול", והיינו שכמו שסוחר שנזדמן לו רווח גדול וצריך לשם כך זמן מסוים לנהוג כעני, והוא מעודד את עצמו כדי שיוכל לסבול זאת ע"י ראיית הרווח הגדול שהרויח, כן על האדם להתרבות באופן הפחות מאד שיש במאכל ומשתה וזדירה, ואז ישג חלקו בתורה, וכיון שנפשתי טבעיות גועלת בזה, יתבונן תמיד בנוגע הנפשי שיהיה לו עבור התורה והמעשים טובים, ועי"ז לא תהיה עבודת ד' עליו למשא, וכן מצינו שדוד המלך ע"ה השתוקק ע"י "שבתי בבית ד' כל ימי חיי" לזכות "לחזות בנועם ד' ולבקר בהיכלו", ואמר "אחת שאלתי" שאף שאיפות האדם משתנות לפי המושגים שלו, מ"מ דוד המלך ע"ה גם כשהיה רועה צאן וגם כשהיה מלך זה היה חפצו, ומהו לימוד האדם שעיקר בקשותיו תמיד יהיו לזכות לתורה ולעבודה. ואמר "שבתי בבית ד' " הנה מצוי שיש לאדם זמן פנוי באמצע היום ואינו יכול ללמוד בביתו ומתבייש ללכת לבית הכנסת, אך צריך שכמו שדוד לא התבייש ללכת לבית ד', גם האדם לא יתבייש לעשות כך, כי אנו עבדי ד' ואנו מתכבדים שזכינו לשרתו ולעשות רצונו, ובבית המדרש יש הצלחה גדולה יותר בלימוד, וכדאיתא ביוזר דעה שכל הלומד בביהמ"ד לא במהרה הוא שוכח. (פרק י').

גודל ענין חשבון הנפש - איתא בחולין ק"ח ששמואל אמר שהוא חומץ בן יין לגבי אביו, מפני שהוא מסיר נכסיו פעם אחת ביום ואביו היה מסייר פעמיים, ושמואל לטעמיה דאמר האי מאן דסייר נכסיה בכל יום משכח איתתרא. ביאור הדברים הוא דכוננת הגמ' הוא לענין חשבון הנפש

קיום מצות "ואהבת את ד' אלוהיך" ע"י קדושת התורה - הנה באמת צריך להבין איך אפשר לצוות על אהבה שהיא דבר התלוי בלב, והביאור דאמרו חז"ל שהקיום של "ואהבת" מגיע ע"י "והיו הדברים וכו' על לבבך", והיינו שע"י התורה האדם מכיר את הקב"ה ומדבק בדרכיו, והיינו שע"י ראיית החכמה בלי תכלית שיש בתורה, והחכמה והתבונה והיכולת בלי תכלית שיש בכל היצורים בשמים ובארץ, ממילא ירצה האדם להדבק בו, וע"י שיתבונן כמה הוא בריה שפלה, ובורא העולם מגודל ענוותנותו קורא לו לקיים רצונו כדי להיטיב לו באחריותו, ממילא ירצה בכל נפשו להתדבק בו. ובעוונותיו הרבים אנו קורין בכל יום ואהבת וכו' ואינו מתבוננים להגיע לאהבת ד', ובקריאה לבד אין יוצאים יד"ח, כי הקריאה היא כדי שידע מה עליו לעשות, ועוד יש לידע שאין די להמליך את הקב"ה על כל העולם, אלא צריך להמליכו גם על עצמו, ולקבל על עצמו בק"ש עול מלכות שמים ועול מצוות. (פרק י"ב).

הזריות הנצרכת לכל אחד לפי כוחותיו להשיג את החלק המיוחד עבורו בתורה - כתיב במשלי "אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת ד' ודעת אלוקים תמצא", ביאור הדברים כי את היראה צריך האדם לבקש ככסף, שהרי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, וצריך לבקשה ע"י לימוד בספרי היראה כמו חובות הלבבות שעושה תשובה וארחות צדיקים, ואם אין לו כח להתעורר מעצמו ילך אצל בעלי היראה, ואם הוא עדיין לא מתעורר לא יתייאש אלא יחזור על זה למחר, ובודאי לבסוף יעילו הדברים וי"בין יראת ד' " ויחדש בעצמו דבר שלא היה קודם. ולענין לימוד התורה אמר "כמטמונים תחפשנה" דיש לכ"א חלק מיוחד בתורה שהטמין לו ד', ולחלק זה הוא נמשך יותר (ולפיכך אמרו חז"ל אין אדם לומד אלא מה שליבו חפץ), ועל זה אמר שאם תייגע עצמך בודאי "דעת אלוקים תמצא", ולא יותר על שום זמן שיכול ללמוד בו, כמו שהמוצא מטמון לא יותר על שום חלק ממנו, והמבטל תורה בשביל להרויח כסף שאינו צריך להכרח חיותו, הרי זה עלבון גדול לתורה, דאיתא בירושלמי דכל אבנים טובות ומרגליות שבעולם לא ישוו לדבר אחד מן התורה, (ואיתא שם על מזוזה שלא די שאין שיעור לשויה, אלא גם א"צ לשמור עליה שהיא שומרת על האדם), וכמו שא"א לשער את שווי אור השמש, ק"ו התורה הקדושה שנבראה אלפים שנה לפני בריאת העולם, והיא שורש כל המציאות, וכל השמים והארץ ומה שבתוכם נבראו בשביל שיוכלו בני אדם ללומדה. ויש שגם אם למדו תורה בימי נעוריהם, מ"מ כשזיכה אותם ד' בבנים מבטלים מלימודה, ונעשה אצלם הדבר כהתר, ופעמים שכיון שהורגלו בעצירות ללמוד הרבה אין להם ערך בלימוד פרק משניות או דף גמ' אחד, אמנם האמת שצריך האדם ללמוד לפחות מה שיכול, כי התורה מצילה את האדם מתגבורת הדינים, ואף מעט תורה בכוחו להמעיט כח הדין ולהחלישו, וכל זה נכלל במה שאמר שלמה המלך ע"ה "כל מה שתמצא לעשות בכוחך עשה". (פרק י"ג).

ע"י לימוד התורה וקיום המצוות האדם מכין לנפשו מזון ומלבוש ודירה לעולם הבא - הנה שלמה בכל ספר קהלת מהביל את ענייני הכסף, ובפסוק הנ"ל ממשיך את היראה והתורה לבקשת וחיפוש הכסף והמטמונים, ונראה הביאור בזה כי גם מי שמבין שענייני העוה"ז הם הבל, מ"מ הוא מבקש להרויח כסף כדי להשיג לעצמו את המוכרח לו במזון ובגדים ודירה, וכמו כן צריך האדם לבקש בכל כוחו תורה ומצוות בעוה"ז, לצורך מזון בגדים ודירה לנשמה אחרי צאתה מן הגוף, דהנה מזון הנשמה אחרי צאתה מהגוף הגשמי הוא התורה הקדושה, (והלכות התורה נמשלו ללחם, וסודות התורה לייין) שכמו שהנשמה היא רוחנית ונצחית, כך היא צריכה מזון רוחני ונצחי, וע"י קיום התורה מאיר על נפשו, והאם מתענג מאותו האור בתענוג רוחני היתר גדול מכל העיונים שיכולים להמצא. וכן לענין המלבוש כענוג מאותו האור בתענוג רוחני היתר גדול מכל היא מלבושת בעור ובשר, אך בעולם הבא המלבוש הוא מה שעשה האדם לעצמו ע"י קיום מצוות התורה, ובזה יוכל האדם לבוא לגן עדן ולעמוד לפני השי"ת, אבל בלא המצוות ישאר ערטילאי ויכרח להשאר בחוץ, וממילא צריך האדם להזהר במצוות לעשותם בכל פרטיהם ובמחשבה טובה, כדי שהבגדים בעוה"ב יהיו שלימים ונקיים כראוי. וכן לענין הדירה כמו שהאדם צריך דירה גשמית בעוה"ז ומשתדל בכל כוחו להשיגה לצורך ימיו הקצובים לו, כך צריך האדם דירה רוחנית ונצחית לנפשו כשתעלה למעלה, ולמעלה א"א להשיג דירה בשאלה או בשכירות או במתנה, אלא רק ע"י התורה שהיא רוחנית, (ואפ"י אב אינו מזכה לבנו, רק בן מזכה את אביו כיון שהוא בא על ידו לתורה ומצוות). והנה אף שהכתוב קורא לשני העולמות מזון לבוש ודירה, מ"מ החילוק ביניהם רב מאד, כמו שיש חילוק בין מזון לבוש ודירה של כפרי לאלו של בן המלך. (פרק י"ד).

מתי הצדקה וחסד מועילה לזכות לבנים - מי שיש בידו עוון חילול שבת במזיד או שאר עביות שעונשם כרת הדינו שימיו נכתרים וימות בלא בנים, אין ראה שהצדקה מועילה לבטל עונש הכרת, אבל אם עשה תשובה, אז תשובה ויהי"כ תולים ויסורים ממורים, ואז תועיל לו הצדקה וחסד לזכות לבנים אף לפני שנמרוק עוונותיו לגמרי ע"י היסורים. (פרק ח').

ניתן להשיג את גליונות תמצית ואת מבחני "לדעת" על הדף היומי, וכן את גליונות תמצית משנה ברורה או קנין חכמה, במייל A0527692282@gmail.com.
לפרטים 052-7692282. **לפרטים על נקודות ההפצה** ניתן להתקשר ל 0737-2896699.
עלויות ההדפסה רבות, ניתן לתרום ב"נדריים פלוס" בקופת "תמצית משנה ברורה".
לרכישת סיכומי "תמצית הש"ס" ו"תמצית משנה ברורה" ניתן להתקשר ל 052-7692282.
להזמנת סט 4 חלקים "תמצית הש"ס" על כל הש"ס במחיר 100 ₪ כולל משלוח ניתן להתקשר ל 053-7125663.